

4.5. COMUNISMUL ȘI PERSECUȚIA BISERICII GRECO-CATOLICE

Biserica Greco-Catolică a fost una dintre bisericile istorice care a creat probleme regimului comunist. Înființată la începutul secolului al XVIII-lea, în anul 1699, prin convertirea de către preoții iezuiți a românilor transilvăneni la catolicism, ea se supunea Romei și Sfântului Scaun, cu toate că practicau ritualurile grecești.

În România, înainte de interzicerea cultului existau aproximativ 1,5 milioane de greco-catolici, cu 1725 de biserici, 1594 de preoți, 34 de canonici, 75 de prelați împărțiți în cinci diocenze. În 1948, titularii acestor scaune episcopale erau: Ioan Suciu (Alba-Iulia și Făgăraș), Iuliu Hossu (Cluj), Valeriu Traian Frențiu (Oradea), Ioan Bălan (Lugoj), Alexandru Rusu (Maramureș). La București era un vicar general, în persoana lui Vasile Aftenie, care, în 1940, fusese numit Episcop auxiliar de Alba-Iulia și Făgăraș, dar rămăsese în capitală.⁸⁹

4.5.1. Campania de denigrare și intimidare a Partidului Comunist

Unirea cu Roma era văzută cu ochi răi atât de Biserica ortodoxă, cât și de Partidul Comunist, care, în campania de denigrare pe care o făcea prin publicațiile oficiale o califica drept „antinațională” și „anacronică”, „subminatoare a poporului român”.⁹⁰

⁸⁹ Dennis Deletant, *Teroarea comunistă în România. Gheorghiu-Dej și statul polițienesc (1948–1965)*, Polirom, Iași, 2001, p. 82.

⁹⁰ *Ibid.*, p. 36.

LUCRARE DE DISERTAȚIE
IDEOLOGIA COMUNISTĂ ȘI AGONIA BISERICILOR ISTORICE ROMÂNEȘTI

Anii 1945–1948 au reprezentat perioada marilor frământări, când autoritățile au început să intimideze preoții, însă nu pentru motive religioase, ci numai politice, și îndeosebi pe cei care au făcut politică de partid.

Trebuie precizat faptul că preoții, datorită mai ales statutului și pregătirii lor, au fost cei implicați în evenimentele politice ale satelor și comunelor, iar rapoartele vremii nu omit aceste lucruri, ceea ce va duce la arestări în rândurile lor sub acuzația de sabotaj sau de reacționarism.

Toate manifestările publice ale ierarhilor, catalogate ca „manifestări ostile la adresa regimului de democrație populară“, erau îndeaproape supravegheate și înregistrate prin rețeaua de informatori creată în jurul acestora.

De-a lungul anilor, aceste servicii secrete, subordonate puterii comuniste, au întocmit sute de note informative, fișe personale și rapoarte.⁹¹

Serviciul Secret de Informații și Securitatea au depus eforturi considerabile pentru a percepe starea de spirit a clerului unit. Investigațiile, supravegherea și denunțul n-au fost acțiuni izolate. Celor mai importanți, în special ierarhilor, li s-au întocmit fișe speciale, care surprindeau o serie de calități, dar mai ales defecte. Aceste fișe individuale scoteau în evidență, de cele mai multe ori, vini personale (atitudinea contra regimului, legăturile cu partidele istorice, bunurile pe care le posedau: case, vile, hoteluri) care, în momentul potrivit, au fost folosite împotriva lor.

⁹¹ Marius Oprea, „Problema 132“: *Biserica Română Unită în atenția Securității*, prefață la: Cristian Vasile, *Istoria Bisericii Greco-Catolice sub regimul comunist 1945-1989. Documente și mărturii*, Polirom, Iași, 2003, p. 8.

4.5.2. Integrarea „forțată” în Sânul Ortodoxiei

Soluția pe care regimul comunist a gândit-o a fost dizolvarea acestei biserici și pentru o mai bună supraveghere integrarea ei în Biserica ortodoxă.

Cu sprijinul Bisericii ortodoxe, regimul a pus la cale fuziunea celor două Biserici, acțiune în care s-a recurs la sprijinul Securității pentru a obține acordul clerului unit. Cei care s-au opus au avut de suferit consecințe grele. Acțiunea de „unire forțată” a început în primăvara anului 1948, iar unul dintre promotori a fost mitropolitul Nicolae Bălan al Ardealului, care a deschis așa zisa unire printr-o „Chemare” înapoi a greco-catolicilor în sânul bisericii mamă – ortodoxia.

În întreaga Transilvanie au fost răspândite formulare de împuternicire în alb, care trebuiau să fie semnate de preoții greco-catolici. Urmau să fie desemnați câte doi preoți din fiecare district, pentru a participa, la 1 octombrie, la un „sinod” ținut la Cluj, care să proclame reîntoarcerea greco-catolicilor la ortodoxie.⁹²

După o lungă campanie în care s-a utilizat chiar și anumite mijloace de violență, santaj și teroare, 423 de preoți au semnat cu acest prilej un act ce confirma trecerea la ortodoxie. Cu toate că ierarhia greco-catolică i-a excomunicat, la 2 octombrie patriarhul emitea un act sinodal prin care-i accepta pe noi convertiți.

Comentând acest proces forțat de aderare la ortodoxie, episcopul Vasile Aftenie era convins că *„chiar și dacă Guvernul ar încerca să intensifice prigoana împotriva greco-catolicilor, ajungând până la foc și sabie, mitropolitul și episcopii greco-catolici sunt gata să sufere martiriul pentru cauza religiei catolice.* Iar în ceea ce privește pe cei trecuți de nevoie la ortodoxie ei vor proceda ca evreii din

⁹² Dennis Deletant, *op. cit.*, p. 84.

LUCRARE DE DISERTAȚIE

IDEOLOGIA COMUNISTĂ ȘI AGONIA BISERICILOR ISTORICE ROMÂNEȘTI

Spania, siliți să treacă la catolicism sub amenințări, revenind la religia lor originară la sute de ani de clandestinitate, imediat ce presiunea și amenințarea au încetat.⁹³

Această chemare de intrare în sânul Bisericii Ortodoxe a fost reînnoită la 6 iunie 1948 de patriarhul Justinian, cu ocazia instalării sale în scaunul patriarhal, când a convocat, la Cluj Napoca, în 1 octombrie 1948, un sobor duhovnicesc la care au participat 38 de protopopi și preoți greco-catolici, ca reprezentanți ai celor 423 de canonici, protopopi și preoți greco-catolici din Ardeal, Banat, Crișana și Maramureș, sub președenția protopopului Traian Belașcu. Acest sobor a luat decizia de a rupe legăturile cu Scaunul Papal printr-un document numit „*Proclamație*” în care își renegau rădăcinile catolice, considerând actul de trecere de la ortodoxie la catolicism în 1699 ca un gest determinat de „*împrejurări politice și economice*”.⁹⁴

La 3 octombrie 1948, Sfântul Sinod permanent al Bisericii Ortodoxe Române i-a primit pe membrii adunării de la Cluj-Napoca și a acceptat cererea acestora privind „*revenirea*” la ortodoxie iar în 1 decembrie 1948 activitatea Bisericii greco-catolice a fost interzisă prin lege. Cei care s-au opus au avut de suferit consecințe grele, având loc în acel an arestări masive ale preoților greco-catolici. Perioada dintre anii 50-60 a fost cea mai dificilă pentru bisericile catolice de ambele rituri, Partidul Comunist aplicându-și cu forța Securității scopurile. Atunci au fost executate cele mai multe arestări, torturi, transmutări de populație și de persoane cu influență.

⁹³ A.C.N.S.A.S., Fond I, dosar 716, f. 7.

⁹⁴ Adrian Nicolae Petcu, „*Martiri pentru Hristos din Romania, in perioada regimului comunist*”, Editura Institutului Biblic si de Misiune al Bisericii Ortodoxe Romane, Bucuresti, 2007. Textul apare și pe <http://gid-romania.com>.

4.5.3. Deposedarea Bisericii Greco-Catolice de proprietățile ei

Biserica greco-catolică a pierdut totul, în afara credinței.⁹⁵ Lăcașurile care aparținuseră Bisericii greco-catolice a fost preluate de Biserica ortodoxă, mănăstirile și sihăstriile au fost închise.

La 21 octombrie 1948, Episcopul Ioan Suciu a trimis, din Blaj, în calitate de Administrator Apostolic al Arhidiecezei de Alba-Iulia și Făgăraș, o scrisoare Protopopului greco-catolic de la Dumbrăveni, prin care îi cerea să aducă la cunoștința preoților uniți că „în parohiile în care bisericile au fost confiscate, serviciile divine se vor putea săvârși în bisericile romano-catolice, acolo unde există, de comun acord cu preotul de rit latin. În parohiile unde nu există biserici de rit latin, se poate ține liturghia și în case private.”⁹⁶

4.5.4. Clandestinitatea Bisericii Greco-Catolice

Deși nu mai aveau clădiri în care să țină serviciile de cult, mulți preoți-greco-catolici și-au desfășurat pe mai departe activitatea în mod clandestin, oficiind slujbe și binecuvântări în casele oamenilor, deși erau sub stricta supraveghere a Securității și consecințele presupuneau ani grei de închisoare și tortură.⁹⁷

O mare parte dintre greco-catolici au început să frecventeze bisericile romano-catolice, unde se cununau sau efectuau botezurile.

S-a constatat că circa 70-80% dintre mireni greco-catolici au rămas fideli Vaticanului, adică cultului catolic. Din informațiile obținute din arhivele

⁹⁵ Ion Zubasc, articolul „50 de ani de la desființarea Bisericii Greco-Catolice”, 7 aprilie, 2005, în <http://ortodox.net>.

⁹⁶ Andrea Dobeș, *op. cit.*, pp. 126-134.

⁹⁷ ÎPS Ioan Robu, *op. cit.*

LUCRARE DE DISERTAȚIE
IDEOLOGIA COMUNISTĂ ȘI AGONIA BISERICILOR ISTORICE ROMÂNEȘTI

Securității, în urma urmărilor făcute se observa că aceștia nu au fost influențați de preotul local catolic în alegerea biericii pe care să o frecventeze, ci făceau aceasta din proprie inițiativă.

Astfel, din informațiile obținute din partea credincioșilor catolici, reiese că circa 90% a greco-catolicilor au aderat tăcut ritului latin, însă, fără a trece de la greco-catolicism la rit latin.⁹⁸

Perioada în care a avut loc o relaxare a condițiilor regimului au fost anii 70, când regimul a manifestat o oarecare toleranță față de greco-catolici. Vaticanul l-a numit pe părintele Traian Crișan în funcția de secretar pentru Canonizarea Sfinților, ceea ce a provocat reacții din partea Bisericii ortodoxe. Deși în clandestinitate în 1985, un preot, Todea a fost numit de către episcopii auxiliar Cherteș și Ploscaru metropolit al Bisericii greco-catolice aflate în clandestinitate.⁹⁹ El a început să își afirme autoritatea în public, officind chiar slujbe de înmormântare și mergând în fruntea cortegiului. Influențat de politica de glasnost a lui Gorbaciov din Rusia, el a dat un puternic imbold Bisericii greco-catolice în lupta pentru recăpătarea drepturilor ei.

⁹⁸ Arh. SRI, Fond P, dosar 15563, vol. 20, f. 236, apud Andrea Dobeș, Ioan Ciupea, *Decapitarea elitelor. Metode, mijloace, mod de acțiune*, în „Memoria închisorii Sighet”, Fundația Academia Civică, București, 2003, pp- 126-134.

⁹⁹ Dennis Deletant, *op. cit.*, p. 214.

4.5.5. Martirii Bisericii Greco-Catolice

Cei șase ierarhi de pe diocenze menționați mai sus și mulți preoți greco-catolici au fost închiși în penitenciarul de la Sighet. Aici s-a dispus supravegherea lor și urmărirea contactelor pe care le aveau cu cei din afară, care îi vizitau.¹⁰⁰

Închisoarea de la Sighet, renumită pentru metodele folosite în a-i dezumaniza, umili și batjocori pe deținuți, avea trei caracteristici principale: izolarea, frigul și foamea, toate acestea având, de fapt, același scop: exterminarea celor închiși aici.

După Episcopul Vasile Aftenie, ucis pe 6 mai 1950, în beciurile Ministerului de Interne din București³⁵, au urmat Valeriu Traian Frențiu (12 iulie 1952), Ioan Suciu (27 iunie 1953) și Tit Liviu Chinezu (15 ianuarie 1955), care au murit în urma regimului de la Sighet, păstrându-și nezdruccinată credința.¹⁰¹

Episcopul Ioan Suciu obișnuia să le spună credincioșilor: „Bisericii greco-catolice îi lipsesc martirii. Îi lipsesc încă rănile Mântuitorului. Numai persecuția ne va putea oferi coroana martiriului și va putea arăta lumii întregi ce suntem noi de fapt: fiii și apostolii adevăratei Biserici.”¹⁰²

Prin martiriul lor în temnițele comuniste, atât episcopii, cât și preoții greco-catolici au dat dovadă de o remarcabilă demnitate, curaj și fidelitate față de crezul lor.

¹⁰⁰ Arh. SRI, Fond D, dosar 7754, vol. 3, f. 209.

¹⁰¹ Andrea Dobeș, Ioan Ciupea, *Decapitarea elitelor. Metode, mijloace, mod de acțiune*, în „Memoria închisorii Sighet”, Fundația Academia Civică, București, 2003, p. 292–293

¹⁰² Alexandru Rațiu, *Biserica furată*, Editura Argus, Cluj-Napoca, 1990, p. 34.

4.5.6. Lupta deschisă a disidenților

Lupta cauzei greco-catolice a fost sprijinită nu doar de preoți, ci și de laici greco-catolici. Una dintre marile luptătoare împotriva regimului comunist a fost doamna Doina Cornea.

Doina Cornea a fost asistentă universitară (limba franceză) la Facultatea de Filologie a Universității „Babeș-Bolyai” din Cluj-Napoca. În 1980 a realizat primul „samizdat,” un volum fabricat manual, distribuit prin rețele de prieteni, numit „Încercarea labirintului.”

Între 1982 și 1989 a difuzat 31 de texte și proteste prin radio „Europa Liberă”. Urmărită de Securitate pentru trimiterea de informații afară din țară, a fost destituită din postul avut la Universitatea din Cluj-Napoca și supusă unor anchete, interogatorii, bătăi, amenințări.

Cu toate acestea, ea a continuat neobosită să lupte împotriva comunismului împreună cu fiul ei, Leontin Iuhas, răspândind manifeste de solidaritate pentru toate mișcărilor cu tentă anti-comunistă, cum a fost cea de la Brașov din 15 noiembrie 1987.

A fost arestată la domiciliu din anul 1987 până în 21 decembrie 1989. A participat la manifestația stradală de la Cluj din 21 decembrie 1989, sub gloanțe.

Într-o scrisoare deschisă, adresată Papei Ioan Paul al II-lea, doamna Doina Cornea cerea „ca Biserica greco-catolică să fie repusă în drepturile ei, să-i fie redade bunurile și recunoscute meritele spirituale, culturale și istorice pe care le-a dobândit de-a lungul celor trei secole de existență zburciată.”¹⁰³

¹⁰³ D. Cornea, *Scrisori deschise și alte texte*, București, Editura Humanitas, 1991, pp. 87-88.

4.5.7. Decembrie 1989: Recunoașterea oficială a Bisericii Greco-Catolice

În urma revoluției din decembrie 1989, una dintre primele decizii luate de Consiliul Frontului Salvării Naționale a fost Decretul-lege nr. 9 din 31 decembrie prin care recunoștea statutul oficial al Bisericii greco-catolice, abrogând Decretul samavolnic nr. 358/1948.¹⁰⁴

Vaticanul va numi în luna martie a anului 1990 conducătorii celor cinci dioceze greco-catolice, în fruntea cărora va fi desemnat mitropolitul Alexandru Todea, înălțat mai apoi la rangul de Cardinal. Ierarhii au fost recunoscuți prin decret prezidențial de către Statul Român.

Și patrimoniul Bisericii Greco-Catolice a fost avut în vedere prin Decretul-Lege nr. 126 din 24 aprilie 1990, în care s-a stipulat că „bunurile preluate de către stat prin efectul Decretului nr. 358/1948, aflate în prezent în patrimoniul statului, cu excepția moșiilor, se restituie în starea lor actuală, Bisericii Greco-Catolice.”

Mai mult, statul s-a pus ca garant al construirii de noi lăcașuri de cult, prin punerea la dispoziție a terenurilor aferente și a unor fonduri bănești.

Pregătirea preoților se face în cadrul facultatilor teologice de Universitatea Babes-Bolyai din Cluj și la Baia Mare și o secție la Oradea. În prezent funcționează 25 de ordine și congregații calugărești, dintre care mai importante sunt: Ordinul Sf. Vasile cel Mare (Basilian), Societatea lui Isus, Ordinul Calugarilor Asumptionisti, Ordinul Franciscanilor Minori Conventuali, Congregatia Surorilor Oblate Asumptioniste, Congregatia Inimii Neprihanite.¹⁰⁵

¹⁰⁴ Dennis Deletant, *op. cit.*, p. 215.

¹⁰⁵ Greco-Catolicism pe pagina Wikipedia, în <http://ro.wikipedia.org/wiki/Greco-catolicism>, vezi și *Biserica Greco-Catolică*, găsită în pagina electronică <http://www.geocities.com/ducuschill/ist09.htm>.